

УДК

НОВІКОВА М. М., д.е.н., проф. ХНУМГ ім. О.М. Бекетова, Харків

ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНА БЕЗПЕКА ЯК ОБ'ЄКТ УПРАВЛІННЯ В МЕНЕДЖМЕНТІ ПІДПРИЄМСТВА

В статті удосконалено поняття «фінансово-економічна безпека підприємства» на основі узагальнення понять «економічна безпека», «фінансова безпека», «фінансово-економічна безпека», що дає можливість спрямувати управлінський вплив на забезпечення фінансової стійкості підприємства як основи фінансово-економічної безпеки в динамічних умовах внутрішнього та зовнішнього середовища.

Вступ. Забезпечення фінансової стійкості та економічного розвитку підприємства потребує уточнення та узагальнення поняття «фінансово-економічна безпека як об'єкту управління в теоретичному і практичному аспектах. В економічній літературі існують різні підходи до визначення поняття «економічна безпека», «фінансова безпека» «фінансово-економічна безпека», що ускладнює управління процесом забезпечення злагодженої роботи будь-якого підприємства чи організації [1 – 16]. З одного боку, це свідчить про різноманітність сутності даного поняття, з іншого – про відсутність загальноприйнятого підходу до його розуміння. Аналізуючи різні погляди вчених очевидним стає те, що економічна безпека, фінансова безпека, фінансово-економічна безпека мають різні трактування на різних рівнях управління, а саме на рівні національному, регіональному і рівні підприємства чи організації, але об'єднуючим принципом стає необхідність забезпечення економічних інтересів на основі нейтралізації загроз шляхом своєчасного визначення їх індикаторів та реалізації певних заходів щодо протидії загрозам.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питанням фінансово-економічної безпеки та механізмам забезпечення фінансової безпеки значну увагу приділено у працях зарубіжних та вітчизняних науковців, таких як Дж.К. Ван Хорн, Т. Аллісон, Г. Фостер, Й. Шумпетер, Л.І. Абалкін, Г.Я. Аніловська, О.І. Баранівський, І.О. Бланк, І.П. Мойсеєнко, В.І. Франчук, В.Я. Шевчук, А.Д. Шеремет І.І. Біломістна, А.О. Близнюк, А.І. Дмитрієв,

О. С. Іванілов, Є.М. Івашина, Ю.В. Лаврова, І.В. Чібісова, В.Є. Хоречко та інших.

Метою статті є вивчення та аналіз різних теоретичних підходів до визначення поняття «фінансово-економічна безпека» її складових на різних рівнях управління, узагальнення результатів аналізу та удосконалення даного поняття як об'єкту управління в менеджменті підприємства. Для досягнення поставленої мети необхідно вирішити такі завдання: вивчити, проаналізувати та узагальнити поняття «економічна безпека», «фінансова безпека», «фінансово-економічна безпека» підприємства; сформулювати сукупність показників, що характеризують фінансову діяльність підприємства та запропонувати метод їх узагальнення в інтегральному для визначення і оцінювання фінансового стану підприємства.

Виклад основного матеріалу дослідження. Узагальнюючі поняття економічної безпеки на національному рівні можна стверджувати, що сукупність умов і факторів, які забезпечують здатність країни у довгостроковому періоді задовольняти свої інтереси і потреби, генерувати інноваційні зрушення в економіці, протистояти зовнішнім загрозам та використовувати національні конкурентні переваги характеризують національну економічну безпеку.

Узагальнюючі поняття економічної безпеки на регіональному рівні можна стверджувати, що економічну безпеку на регіональному рівні характеризує сукупність факторів, які забезпечують розвиток регіону в умовах дестабілізуючого впливу загроз, що дозволяє досягти максимального внеску території в розвиток національної економіки для забезпечення економічної стабільності країни.

Узагальнюючі поняття економічної безпеки на рівні підприємства можна стверджувати, що економічна безпека на рівні підприємства характеризується певними умовами, що забезпечують здатність суб'єкта господарювання в перспективі досягати стратегічних цілей розвитку на основі впровадження інновацій, що сприятиме підвищенню конкурентноздатності та стійкості

підприємства в динамічному ринковому середовищі. Стабільність роботи підприємства передбачає створення сприятливих умов і гарантій для підприємницької активності, стримування факторів, здатних дестабілізувати зовнішню економічну ситуацію, створення сприятливого клімату для притоку інвестицій, впровадження інновацій, постійну модернізацію виробництва, підвищення професійного, освітнього й культурного рівня працівників.

Фінансова безпека є частиною економічної безпеки, створює міцний фундамент для реалізації ефективних заходів розвитку країни, регіону, підприємства. У зв'язку з цим, очевидним стає те, що добрий фінансовий стан підприємства складає фундамент його фінансової безпеки. До основних показників, що характеризують фінансовий стан підприємства, слід віднести коефіцієнт автономії; коефіцієнт абсолютної ліквідності; коефіцієнт оборотності оборотних коштів; коефіцієнт рентабельності власного капіталу; коефіцієнт маневреності власного капіталу; коефіцієнт фінансової незалежності; коефіцієнт зносу основних фондів; коефіцієнт концентрації залученого капіталу; коефіцієнт покриття довгострокових вкладень; коефіцієнт довгострокового залучення позикових коштів; коефіцієнт співвідношення залучених та власних коштів.

Дослідження фінансового стану промислових підприємств Харківської області за останні п'ять років показало, що він характеризується високим рівнем зносу основних фондів; високим коефіцієнтом залучення власних коштів; високим коефіцієнтом концентрації залученого капіталу; мінливою динамікою коефіцієнтів покриття довгострокових вкладень і довгострокового залучення позикових коштів; позитивною динамікою коефіцієнту співвідношення залучених і власних коштів; негативною динамікою коефіцієнту автономії; низьким рівнем і мінливою динамікою коефіцієнту абсолютної ліквідності; низьким рівнем коефіцієнту рентабельності власного капіталу, обумовленим або низьким чистим прибутком, або його відсутністю; негативним значенням коефіцієнту маневреності власного капіталу; нестабільною динамікою коефіцієнту фінансової незалежності капіталізованих

джерел. Такий фінансовий стан промислових підприємств негативно впливає на їхню фінансову безпеку, робить неможливим економічний розвиток підприємств, створює реальні загрози їхнього функціонування.

Виникає питання на основі чого можна узагальнювати частинні показники, що характеризують фінансовий стан підприємства, для визначення та обґрунтування критеріїв фінансової безпеки підприємств? Відповідь на це запитання ґрунтується на використанні інтегрального підходу до узагальнення часткових фінансових показників в загальному. Методом такого узагальнення можна вибрати метод середньої геометричної, який дає можливість та обґрунтовує доцільність зведення частинних показників в інтегральний. Формула, за якою можна визначити інтегральний показник, що характеризує фінансовий стан промислового підприємства, приймає такий вид:

$$I_{\text{ф.с.пр.}}^t = \sqrt[11]{\frac{KA \times KL_{\text{Аб.}} \times KO_{\text{Об.К.}} \times P_{\text{В.К.}} \times K_{\text{М.В.К.}} \times K_{\text{Ф.Н.}}}{KЗ_{\text{О.Ф.}} \times K_{\text{Конц.З.К.}} \times K_{\text{П.Д.Вкл.}} \times K_{\text{Д.З.П.К.}} \times K_{\frac{\text{З.К.}}{\text{В.К.}}}}},$$

де KA – коефіцієнт автономії;

$KL_{\text{Аб.}}$ – коефіцієнт абсолютної ліквідності;

$KO_{\text{Об.К.}}$ – коефіцієнт оборотності оборотних коштів;

$P_{\text{В.К.}}$ – коефіцієнт рентабельності власного капіталу;

$K_{\text{М.В.К.}}$ – коефіцієнт маневреності власного капіталу;

$K_{\text{Ф.Нез.}}$ – коефіцієнт фінансової незалежності;

$KЗ_{\text{О.Ф.}}$ – коефіцієнт зносу основних фондів;

$K_{\text{Конц.З.К.}}$ – коефіцієнт концентрації залученого капіталу;

$K_{\text{П.Д.Вкл.}}$ – коефіцієнт покриття довгострокових вкладень;

$K_{\text{Д.З.П.К.}}$ – коефіцієнт довгострокового залучення позикових коштів;

$K_{\frac{\text{З.К.}}{\text{В.К.}}}$ – коефіцієнт співвідношення залучених та власних коштів;

t – певний розрахунковий період.

Узагальнюючи результати аналізу теоретичних підходів до визначення поняття «фінансово-економічна безпека» можна стверджувати, що до його основних характеристик доцільно віднести такі:

- зростання фінансової стійкості;
- захищеність комерційних інтересів від впливу негативних ринкових процесів;
- ефективне використання ресурсів та існуючих ринкових можливостей;
- забезпечення протидії внутрішнім та зовнішнім небезпекам;
- здатність, готовність, спроможність захищати свою діяльність від негативного впливу зовнішнього середовища;
- спроможність забезпечити реалізацію економічних інтересів;
- здатність підприємства у довгостроковому періоді задовольняти свої інтереси і потреби;
- здатність генерувати інноваційні зрушення;
- здатність використовувати конкурентні переваги;
- збалансованість динаміки зростання і розвитку;
- задоволення потреб існування та розвитку;
- виявлення, запобігання, послаблення, усунення і відвернення загроз;
- забезпечення можливості створення, розвитку умов для сприятливих умов праці персоналу підприємства;
- захищеність всіх напрямів господарської діяльності підприємства від небезпечних дій;
- здатність підтримувати послідовну реалізацію інтересів суб'єктів господарювання;
- здатність підтримувати стійку дієздатність господарюючих суб'єктів;
- стан збереження надійності.

Висновки: Таким чином, фінансово-економічна безпека підприємства характеризує такий фінансовий стан, при якому існує реальна фінансова можливість (запас фінансової міцності) розвивати основні напрями

господарської діяльності, протистояти внутрішнім загрозам і динамічному зовнішньому середовищу.

Наукова новизна результатів, що подані в статті, полягає в удосконаленні поняття «фінансово-економічна безпека» як об'єкту управління в менеджменті підприємства на основі узагальнення теоретичних підходів до визначення понять «економічна безпека», «фінансова безпека», «фінансово-економічна безпека», обґрунтуванні доцільності використання методу середньої геометричної для узагальнення показників, що характеризують фінансовий стан промислового підприємства, в інтегральному. Це дає можливість визначити інтегральні показники та розробити на основі методів нечіткої логіки критерії оцінювання фінансової безпеки промислових підприємств, в чому і полягає напрям подальших досліджень.

Список літератури: 1. Александров И. А. Оценка финансовой безопасности промышленного предприятия / И. А. Александров, Е. А. Орлова, А. В. Половян // Наукові праці Донецького технічного університету. – 2002. – № 46. – С. 12–19

2. Ареф'єва О. В. Планування економічної безпеки підприємств / О. В. Ареф'єва, Т. Б. Кузенко. – К. : Вид-во Європейського інституту, 2004. – 170 с. 3. Архипов А. Экономическая безопасность: оценки, проблемы, способы обеспечения / А. Архипов, А. Городецкий, Б. Михайлов // Вопросы экономики. – 1994. – № 12. – С. 36–44. 4. Ванькович Д. В. Забезпечення фінансової безпеки в процесі побудови системи управління фінансовими ресурсами підприємства / Д. В. Ванькович // Економічна система України: європейський вибір : мат-ли міжнар. наук. конф. – Львів : ЛНУ ім. І. Франка, 2000. – С. 11, 12. 5. Васильців Т. Г. Фінансова безпека підприємства: місце в системі економічної безпеки та пріоритети посилення на посткризовому етапі розвитку економіки / Т. Г. Васильців, О. Р. Ярошко // Науковий вісник НЛТУ України. – 2011 р. – № 21.02. – С. 132 – 136. 6. Горелов Д. О. Аналіз сутнісних характеристик поняття «фінансова безпека підприємства / Д. О. Горелов, Ю. В. ЛАВРОВА // Економіка транспортного комплексу. – 2011. - № 18. – С. 35-46. 7. Горячева К. С. Фінансова безпека підприємства, сутність та місце в системі економічної безпеки / К. С. Горячева // Економіст. – 2003. – № 8. – С. 65–67. 8. Гривківська О. В. Фінансова безпека в системі економічної безпеки [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://ev.nuos.edu.ua/content/f%D1%96nansova-bezpeka-v-sistem%D1%96-ekonom%D1%96chnoi-bezpeki>. 9. Журавльова Т. А. Забезпечення економічної безпеки фінансового розвитку підприємства / Т. А. Журавльова, М. Н. Кочевой, Л. І. Кочева // Вісник технол. ун-ту «Поділля». – 2004. – Вип. 1, Т. 2. – С. 169–172. 10. Куркин Н. В. Управление экономической безопасностью развития предприятия : монография / Н. В. Куркин. – Днепропетровск : АРТ-ПРЕСС, 2004. – 450 с. 11. Лазаренко М.П., Ніколаєнко К.В. Фінансова безпека підприємства та її управління [Електронний ресурс] / М.П. Лазаренко, К.В. Ніколаєнко. Режим доступу: <http://www.rusnauka.com>. 12. Медведева І. Б. Діагностування безпеки промислового підприємства у трирівневій системі фінансових відносин: монографія / І. Б. Медведева, М. Ю. Погосова. - Х.: ХНЕУ, 2011. - 264 с. 13. Погосова М. Ю. Структурно-логічний аналіз поняття «фінансова безпека підприємства» / М. Ю. Погосова // Наука й економіка. – 2008. –№ 3 (11). – С. 258 – 265. 14. Прокопівшина О. В. Обґрунтування підходів до визначення поняття «економічна безпека підприємства» / О. В. Прокопівшина // Вісник Академії митної служби України. – 2006. – № 4. – С. 23–25. 15. Шелест В. В. Управління фінансовою безпекою довірчого підприємства / В. В. Шелест // Актуальні проблеми економіки. – 2009. – № 3 (93). – С. 181–185. 16. Шкарлет С. М. Економічна безпека підприємства: інноваційний аспект : монографія / С. М. Шкарлет. – К. : Книжкове вид-во НАУ, 2007. – 432 с.

References: 1. Aleksandrov I. A. Otsenka finansovoy bezopasnosti promyshlennogo predpriyatiya / I. A. Aleksandrov, E. A. Orlova, A. V. Polovyan // NaukovI pratsI Donetskogo tehnIchnogo unIversitetu. – 2002. – № 46. – S. 12–19. 2. ArefEva O. V. Planuvannya ekonomIchnoYi bezpeki pIdpriEmstv / O. V. ArefEva, T. B. Kuzenko. – K. : Vid-vo Evropeyskogo Institutu, 2004. – 170 s. 3. Arhipov A. Ekonomicheskaya bezopasnost: otsenki, problemyi, sposobyi obespecheniya / A. Arhipov, A. Gorodetskiy, B. Mihaylov // Voprosyi ekonomiki. – 1994. – № 12. – S. 36–44. 4. Vankovich D. V. Zabezpechennya fInansovoYi bezpeki v protsesI pobudovi sistemi upravlnnya fInansovimi resursami pIdpriEmstva / D. V. Vankovich // EkonomIchna sistema UkraYini: Evropeyskiy vibIr : mat-li mIzhnar. nauk. konf. – LvIv : LNU Im. I. Franka, 2000. – S. 11, 12. 5. VasiltsIv T. G. FInansova bezpeka pIdpriEmstva: mIstse v sistemI ekonomIchnoYi bezpeki ta prIoriteti posilennya na postkrizovomu etapI rozvitku ekonomIki / T. G. VasiltsIv, O. R. Yaroshko // Naukoviy vIsnik NLTU UkraYini. – 2011 r. – № 21.02. – S. 132 – 136. 6. GorElov D. O. Analz sutlnsnih karakteristik ponyattya «fInansova bezpeka pIdpriEmstva / D. O. GorElov, Yu. V. LAVROVA // EkonomIka transportnogo kompleksu. – 2011. - # 18. – S. 35-46. 7. Goryacheva K. S. FInansova bezpeka pIdpriEmstva, sutlnst ta mIstse v sistemI ekonomIchnoYi bezpeki / K. S. Goryacheva // EkonomIst. – 2003. – № 8. – S. 65–67. 8. GrivkIvska O. V. FInansova bezpeka v sistemI ekonomIchnoYi bezpeki [Elektronniy resurs]. – Rezhim dostupu : <http://ev.nuos.edu.ua/content/fInansova-bezpeka-v-sistemI-ekonomIchnoi-bezpeki>. 9. Zhuravlova T. A. Zabezpechennya ekonomIchnoYi bezpeki fInansovogo rozvitku pIdpriEmstva / T. A. Zhuravlova, M. N. Kochevoy, L. I. Kocheva // VIsnik tehnol. un-tu «Podillya». – 2004. – Vip. 1, T. 2. – S. 169–172. 10. Kurkin N. V. Upravlenie ekonomicheskoy bezopasnostyu razvitiya predpriyatiya : monografiya / N. V. Kurkin. – Dnepropetrovsk : ART-PRESS, 2004. – 450 s. 11. Lazarenko M.P., NikolaEnko K.V. FInansova bezpeka pIdpriEmstva ta YiYi upravlnnya [Elektronniy resurs] / M.P. Lazarenko, K.V. NikolaEnko. Rezhim dostupu: <http://www.rusnauka.com>. 12. MedvedEva I. B. Dlnagnostuvannya bezpeki promislovogo pIdpriEmstva u trIrIvnevIy sistemI fInansovih vIdnosin: monografiya / I. B. MedvedEva, M. Yu. Pogosova. - X.: HNEU, 2011. - 264 s. 13. Pogosova M. Yu. Strukturno-logIchniy analz ponyattya «fInansova bezpeka pIdpriEmstva» / M. Yu. Pogosova // Nauka y ekonomIka. – 2008. –№ 3 (11). – S. 258 – 265. 14. ProkopIshina O. V. ObGruntuvannya pIdhodIv do viznachennya ponyattya «ekonomIchna bezpeka pIdpriEmstva» / O. V. ProkopIshina // VIsnik AkademIyi mitnoYi sluzhbi UkraYini. – 2006. – № 4. – S. 23–25. 15. Shelest V. V. Upravlnnya fInansovoyu bezpekoyu dovIrchogo pIdpriEmstva / V. V. Shelest // Aktualni problemi ekonomIki. – 2009. – № 3 (93). – S. 181–185. 16. Shkarlet S. M. EkonomIchna bezpeka pIdpriEmstva: InnovatsIyniy aspekt : monografiya / S. M. Shkarlet. – K. : Knizhkovе vid-vo NAU, 2007. – 432 s.

Надійшла до редакції 2014